

Dagens frågor

Vetenskap och vänsterpolitik

Milton Friedman är en av vår tids stora nationalekonomer. Han är självständig och originell i sitt tänkande. Men hans teorier framstår i vänsterns ögon som falska och farliga. De syftar bl a till att få en kapitalistisk ekonomi att fungera mera effektivt.

För socialister är det ett axiom att en sådan ekonomi aldrig kan fungera tillfredsställande. För de extrema vänsterkretsar, som är troende fanatiker av pseudoreligiös typ, framstår därför Friedman som en djävulens hantlangare. Han har till på köpet tagit sig orådet före att ge diktaturen i Chile vissa råd om hur landet skall komma ur den inflationens onda cirkel, som Allende-regimen framkallade. Trots att han offentligen uttalat sitt ogillande av diktatorsystemet i Chile har hans konsultativa insats där väckt ett anskri inom vänstern. Att han även anlitats av den jugoslaviska regimen förtigs däremot.

Som var att vänta steg skriken till en kör då han tilldelades "Nobelpriset" i ekonomi. Från förvirrade filosofer som finländaren von Wright (även professionella filosofer kan bete sig dumt när de går utanför sitt fack) till Aftonbladet, väsnades man över att priset tilldelats en ur demokratisk synpunkt så ovärdig person som Friedman. Forskningen skall rätta sig efter vänsterns husgudar, annars är den "odemokratisk" och bör förföljas.

Behandlingen av Friedman i den svenska vänsterpressens ankdamm, där det konforma snattret är högsta politiska dygd, för osökt tanken till några formuleringar i det förslag till högskolelag, som den nya regeringen dessbättre skickat på återremiss. I dess 2 § heter det: "Utbildningen, forskningen och utvecklingsarbetet skall främja demokrati och välfärd, kulturell utveckling och social förändring samt förståelse för andra länder och för internationella förhållanden".

Reaktionerna hos de myndigheter här i landet som sysslar med vetenskaplig forsk-

ning, dvs främst universitetens och högskolornas fakulteter, blev en blandning av raseri och gapskratt. Många frågor ställdes. Är det tex tjänstefel av en forskare att försöka vetenskapligt bevisa att den politiska demokratin ur effektivitetssynpunkt är underlägsen ett korporativt eller något annat styrelsesystem? Vad menas med "social förändring"? I vilken riktning skall den sociala förändringen ske – kapitalistisk eller socialistisk? Och varför skall forskningen i uppräknings av högskoleväsendets uppgifter ställas på andra plats i förhållande till utbildningen. Eftersom all högre undervisning måste bygga på ständig förnyelse genom forskning, betyder den formuleringen att man spänner kärran framför hästen.

Med all sannolikhet kommer återremissen att leda till att den av någon Chronsoughs sentida ättling framfödda portalparagrafen får en vettig form. Men att den över huvud taget på fullt allvar släpptes fram till prövning är ett varnande minne om vart den socialdemokratiska utbildningspolitiken egentligen syftade.

Tillverka eller importera?

En utredning om jaktflygplan och luftvärnsrobotar under 1990-talet, som en arbetsgrupp utfört på uppdrag av överbefälhavaren, offentliggjordes i slutet på oktober. Enligt gruppen skulle det vara billigare att köpa jaktplan direkt från utlandet än att producera dem i Sverige. Man fann dock att andra faktorer, i första hand kravet på försvarspolitisk handlingsfrihet, talade för inhemsk utveckling av ett nytt, lätt attackflygplan. Vidare ansåg man möjligheterna vara goda att framställa ett eget luftvärnsrobot-system.

Några veckor senare presenterades ett annat betänkande, som tillkommit på försvarsutredningens initiativ. Dess uppgift var att

analysera de samhällsekonomiska och sysselsättningsmässiga konsekvenserna av att utvecklingen och tillverkningen av stridsflygplan lades ner i Sverige.

Denna arbetsgrupp kom till en annan slutsats. Den hävdade, att det skulle saknas samhällsekonomiska skäl att slå vakt om en avancerad svensk flygindustri. Det var lika bra att inhandla stridsflygplan från andra länder, ansåg man. Man hade också den uppfattningen att sysselsättningsnivån i Sverige inte skulle påverkas i alltför alarmerande omfattning av detta.

Ovillkorligen måste det vara säkerhetspolitiska överväganden som skall dominera när man avgör var den framtida produktionen av stridsflygplan skall äga rum – försvaret har ju tillkommit av denna enda orsak. Det framgår då som klart att omsorgen om vår neutralitet och handlingsfrihet kräver att vi inte gör oss mer beroende än nödvändigt av utländska tillverkare. I annat fall kunde riskerna i ett krisläge bli oacceptabelt stora.

Dessutom är det motiverat att även uppmärksamma en många gånger förbisedd aspekt på problemet.

Flera branscher i Sverige har på senare tid drabbats av kriser. Skälet till exempelvis sko- och tekoindustrins svårigheter är i första hand att konkurrensen från företag i andra nationer hårdnat på grund av deras avsevärt lägre personalkostnader. Detta har lett till att importerade skor och kläder blivit betydligt billigare än svenska. Vidare har SJ upptäckt att det kan te sig företagsekonomiskt gynnsamt att beställa tex nya motorvagnar hos företag i Västtyskland och Italien. Det kan också erinras om att så länge det ansågs samhällsekonomiskt lönsamt drev den socialdemokratiska regeringen obekymrat på nedläggningen av jordbruk, med hänvisning till att utländska livsmedel kunde erhållas till lägre priser. Och nu skulle det alltså vara dags att upphöra även med den inhemska tillverkningen av stridsflygplan och i stället

överlåta den på företag i andra stater.

Utvecklingen inger onekligen betänkligheter. Vad händer på sikt om den ena branschen efter den andra tillåts försvinna eller hålls på en så låg nivå att den på sin höjd kan producera det som behövs av beredskapsskäl? Hinner det svenska näringslivet med dess alarmerande låga nyföretagsamhet och dess växande utgifter för arbetskraften förnya sig så snabbt att förlusterna kan ersättas?

Eller hamnar vi därhän att det till sist inte finns mycket för svensk industri att tillverka som inte kan införskaffas billigare på annat håll? Vad blir då kvar av det svenska välståndet?

Kvinnorna och valet

Partiernas nomineringar inför 1976 års val tog vid där kvinnoåret slutade. Här finner man ett av de få områden där det kan vara praktiskt genomförbart att mäta kvinnoårets effekt.

Under en följd av val har kvinnornas andel i riksdags- och fullmäktigeförsamlingarna sakta ökat och denna trend fortsatte i 1976 års val. En systematisk undersökning skulle troligtvis påvisa att påtagligt flera kvinnor nominerades den här gången. Men blev fler valda?

Svaret är ja, men ökningstakten har skiftat. I riksdagen ökade antalet kvinnliga ledamöter med en procentenhet till 22 procent. I landstingen och i kommunfullmäktige ökade kvinnorna till 23 % mot tidigare 19 respektive 18 %.

I riksdagen står folkpartiet, som tidigare hade lägst procentandel kvinnor i sin parti-grupp, för den största absoluta ökningen, nämligen från 5 till 9 kvinnor eller från 14,7 till 23,1 %. Moderaterna har ökat sin kvinno-representation till 16,4 %. Centern, som redan tidigare hade den högsta andelen kvin-

nor, har nu ökat till 26,7 % trots att partiet totalt gick tillbaka. Det vittnar om en aktiv satsning på kvinnor. Ett parti som går tillbaka brukar ju alltid förlora kvinnor i sin grupp. Så har det skett med socialdemokraterna som gått tillbaka från 36 till 33 kvinnor i riksdagen eller till 21,7 %.

Bakom de högre procenttalen i landsting och kommunfullmäktige ligger stora spridningar. Kvinnoandelen har nått över 30 % i landstingen i Södermanland, Östergötland och Västmanland, men det finns också lågvattenmärken som Skaraborgs läns 13 %.

Den största ökningen redovisas i kommunfullmäktigevalen. Stockholms stad ligger fortfarande på första plats med 34,7 % mot 33,7 % tidigare. Stockholms län kommer tvåa med 31,7 %, en ökning från 25,6 % vid 1973 års val. Ortarna inom länen uppvisar stora individuella olikheter. Sälunda ligger Lidingö högst i hela landet med 43 % kvinnliga fullmäktigeledamöter. Skillnaderna mellan de största städerna är också markanta. Göteborg har 28,8 % medan Malmö bara har 23,0 %.

För den som vill göra ett fullständigt bokslut över kvinnorna och valet återstår då att på creditsidan göra ytterligare en notering: Vi har fått en regering med kvinnor på utrikesminister-, bostads- och socialministerposterna utöver de taburetteer som vi hittills vant oss vid att se kvinnor placerade på. På debetsidan måste vi samtidigt konstatera att till det maktpåliggande och arbetstyngda värvet som statssekreterare fann endast en kvinna nåd, nämligen Kerstin Anér.

Den matematiskt begåvade kan räkna ut att det med den nu uppnådda ökningstakten kommer att minst dröja till 1997 års val innan riksdagen speglar valmanskårens sammansättning av kvinnor och män.

Sånt är livet

På en så undangömd plats som i Svenska Prästförbundets Meddelande nr 5, 1976, har signaturen L H (Lennart Hauschildt) skrivit en utmärkt liten artikel under rubriken Jaga bort skjutjärnen. Den handlar alltså om hänsynslösa TV-intervjuare. Där erinras bl a om en journalist, som på valnatten, då socialdemokraterna förlorat, frågade Olof Palme hur det kändes att vara före detta statsminister och om han trodde att detta och föregående val gått snett på grund av hans egen personlighet. Det var ju inte upplysning hon avsåg med sina frågor. Hon ville inför tittarna ställa hr Palme i en svår situation. Medlidandet med honom blir väl mindre, nu då man vet hur dåligt han tog sitt nederlag, men då var intrycket att hon var ute för att göra honom illa.

När den sk skjutjärnsjournalistiken började florera i TV, drevs den i form av utfrågning av personer som frivilligt ställde upp till en föreställning. Journalister som Åke Ortmark och Gustaf Olivecrona var väl förberedda i sina ämnen och kom med snabba, närgångna frågor, som kunde få de intervjuade att avslöja mer än de egentligen ville. Det verkade hårt, men också utfrågarna fick räkna med att bli avslöjade: man minns fortfarande hur det tillärnade offret Allan Hernelius vände hela uppträdet mot dem själva.

Allt intervjuande i TV är inte illasinnat. Men vissa journalister i Aktuellt eller Rapport driver vrängd utfrågning. Sedan släpps resultaten ut som "nyheter". När t ex någon frågar en arbetare om hans företag, blir svaret alltid negativt. Det kan gå så till att svaret läggs in i själva frågan och därmed i den svarandes mun; journalisten är mycket skickligare än den tillfrågade. Självklart torde det vara att om någon svarar vad intervjuaren inte tänkt sig, t ex att företaget är bra och arbetet likaså, rensas detta bort före sändningen. Rent statistiskt är det i varje fall otänkbart att alla arbetare överallt där TV dyker

upp bara skulle vara negativa och vilja framstå som kverulanter.

Det finns ett beprövat sätt att möta den här typen av journalistik. Det är att aldrig svara på frågor ställda av TV-journalister. Metoden rekommenderas varmt åt bostadsministrar, energiministrar, överbefälhavare och andra innehavare av höga ämbeten. Det finns ingen lag som tvingar dem att gå ut på gatan för att komma med oövertänkta svar på listiga frågor. De flesta överskattar sig själva och duger inte till att stå emot dem som sedan har sin lust i att vinkla vad som sagts. Tig alltså, och kanske visar det sig snart att det inte är så nödvändigt att säga något alls.

Samma råd kan ges åt offren för programmet "Sånt är livet" i TV 2. Det har föranlett en fråga i riksdagen. Uppslaget till programmet är bra. Det finns otvivelaktigt krångel på olika nivåer i samhället, och det är fel när en tjänsteman i skatteverket eller på annat håll utnyttjar sitt byråkratiska kunnande för att dölja eventuella misstag. Men inför "avslöjanden" som går ut på att offentligt göra honom löjlig är han hjälplös. Kvickheterna om honom blir elakheter, inte minst när en journalist återger vad han sagt – eller inte sagt – med en röst nästan kvävd av undertryckt skratt för att visa hur skicklig han själv är och hur enfaldigt offret.

Ingen regering kan ingripa mot sådant. Men så länge Sveriges Radio sköts som nu – och det kan ju inte få fortsätta hur länge som helst – kan enskilda människor vägra att ställa upp i program, där man har starka skäl att misstänka att man inte blir hederligt behandlad.

Att vara klujen

En folkpartiledare avgav på sin tid den stolta och icke utan bifall mottagna bekännelsen: att vara liberal är att vara klujen.

Om detta påminns man starkt vid studiet av Liberal Debatts häfte 1976, nr 7. Där följer på varandra två ledande artiklar under den gemensamma rubriken "Den nya regeringen". Den första kräver: "Rensa kanslihuset". Den andra frågar: "Borgerlig regering – hur länge?"

Redan underrubrikerna tyder onekligen på en klujen attityd, och artiklarnas innehåll bestyrker en dylik misstanke. De går i sak inte alls ihop, eller rättare sagt, de går hopplost isär.

I "Rensa kanslihuset" har man upprättat en preskriptionslista på socialdemokratiska politruker, vilkas huvuden bör falla. Liberal Debatt tycker tex att det vore upprörande att behålla Anders Thunborg som FN-ambassadör. Sedan följer en lång rad namn på personer i kanslihuset, som är mindre kända. Det gäller vidare "att förändra utredningsväsendet, statliga styrelser etc etc". Slutligen framhålls att "det gäller också att snabbt byta en hel del generaldirektörer" och att "ovanstående namngivelser ej gör anspråk på fullständighet".

Vi har i denna tidskrifts spalter framfört liknande tankegångar byggda på principen att en ny politik både på utredningsplanet och det exekutiva planet bör drivas av nya personer. Folkviljan har talat och den skall politikerna och deras medarbetare rätta sig efter. Men att publicera listan över folk, som måste omplaceras eller ställas åt sidan, har vi inte vågat oss på eller ens ansett vara anständigt. Det är en så ömtålig och ur humanitär synpunkt så svår uppgift, att det bör tillkomma departementscheferna att göra de känsliga avvägningar som är nödvändiga.

Om den liberala toleransen gentemot socialdemokratin är svag i den första artikeln, blir den (för balansens skull?) så mycket starkare i den andra. Där riktas oviljan mot moderaternas deltagande i regeringen och det förutspås att de "blir omöjliga". Efter "tre eller kanske sex år – längre kommer knappast

trepartikoalitionen att hålla – kan de båda mittenpartierna (eller kanske enbart folkpartiet) visa väljarna att det inte går att genomföra deras partiprogram med moderat stöd. Först då kan deras väljare, som nu i stor utsträckning är för en borgerlig samverkan övertygas om att det finns andra samarbetsalternativ i svensk politik. Först då kan partierna våga pröva andra koalitioner, tex en ren mittenregering eller s-fp-regering”.

Får vi då råda våra yngre koalitionsbröder att med tanke på dessa framtidsplaner hantera sin politiska bödelsyxia med någon återhållsamhet. Det blir inte alldeles lätt att finna det hjärtligt otvungna kamratskapet i en tilltänkt allians med socialdemokraterna, sedan man själv hårdhänt kört ut deras kommande krafter ur departementen och andra statsorgan för att åtminstone till dels fylla luckorna med egna påläggskalvar. För det är väl inte meningen att alla dessa luckor skall fyllas med moderater, så att det bara blir sådana som får gå ”efter tre eller sex år”?

När allt kommer omkring är det kanske bäst att tänka efter inom Liberal Debatt hur kluven man har råd att vara.

Klagorop mot skyn

Förr i världen, innan industrirationaliseringarna var så genomförda som nu, hörde man människor med beundran tala om svinslakterierna i Chicago: allt tillvaratogs där vid slakten, ingenting blev kvar utom dödsskriket. Det är inte utan att man kommer att tänka på detta när man hör de återkommande ropen på att borgerliga statsråd skall avgå. Skriken höjs, och man ser sig om och undrar varifrån de kommer. Men ingenting substansieellt möter ens blickar.

När lärarnas skyddsombud stängde en skola, där elever uppträtt med vapen och dynamit, förklarade statsrådet Mogård att om lärare hotas till liv och lem, går det bra att

kalla på polis. ”Avgå!” skrek ett socialdemokratiskt elevförbund, som tydligen levde i tron att lärare är villebråd som får jagas fritt. Men flertalet av svenska folket drog en lättnadens suck då äntligen ett statsråd vågade tala ut.

När statsrådet Krönmark meddelade att han inte gillade tanken på en de värnpliktingas fackförening, skriade ett antal tillskyndare av en sådan fackförening högt och ropade att hr Krönmark var odemokratisk. Alltså: ”Avgå!” Nu vet ju var och en, att värnpliktinga i den meningen det här var fråga om är de som gör sin första tjänstgöring under en del av ett år. När de ryckt ut, skulle kvar av en fackförening vara funktionärerna – hur skulle de för övrigt betalas, om inte av skattemedel? De skulle hämtas ur den yttersta vänstern, bland maoister och andra vänsterkommunister, ty det är sådana som fört fram tanken. Tacka för att de gjort det, ty fackföreningen skulle enligt den få förhandlingsrätt också om utbildningen, dess omfattning och innehåll!

På tal om Chicago, när oss från andra sidan Atlanten ekot av ett karakteristiskt skrik. Det har höjts av hr Palme, som i december lyckliggjorde tidigare av honom så föraktade amerikaner med föreläsningar om socialismens framgångar i Europa. Valet av ämne kan förefalla överraskande, när det gjorts av en nyss av en borgerlig majoritet avlägsnad statsminister. Mindre överraskande när det gäller hr Palme är att man tyckte sig höra hans egna rop ”Fy!” och ”Avgå!” bakom talet, i vilket han på utländsk botten underkände sitt eget lands regering och dess kompetens.

Om smak skall man inte diskutera. Hr Erlander må alltså med all sin gammalmansvisdom göra sig mycket lustig över den borgerliga regeringens okunnighet och hans lärjunge hr Palme lamentera om dess oduglighet. Medan skriken stiger, ser vi andra oss förgäves om – efter det dukade bordet.